

Handwritten signature or stylized text in black ink on a yellow background.

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
معاونت فرهنگی و اجتماعی

دانشگاه علامه طباطبائی
معاونت فرهنگی و اجتماعی

عنوان: شیوه نامه برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی

چاپ: معاونت فرهنگی و اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی

طراحی و صفحه آرایی: استودیوی طراحی بیتاب

تاریخ انتشار: آذرماه ۱۳۹۵

نشانی: تهران، خیابان کریم‌خان‌زند، نبش آبان شمالی، پلاک ۷۶، طبقه ۵

کدپستی: ۱۵۹۷۶۳۳۱۳۱

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۲۳۷۰۷

سایت: <http://farhangi.atu.ac.ir>

هرگونه استفاده و بهره برداری از مطالب این کتاب با ذکر منبع آزاد می‌باشد.

شیوه‌نامه
برگزاری کرسی‌های
آزاداندیشی

مقدمه

آزاداندیشی مفهومی است به مثابه یک فرهنگ و یک گفتمان. فرهنگی که باتکیه برگفت و گوو عقلانیت جامعه را از مرداب سکوت و جمود و گرداب هرزه‌گویی و کفرگویی به طریق سومی رهنمون می‌سازد و با محیطی جدید برای رشد و بالندگی آشنا می‌کند و جزاز این راه نمی‌توان به پیشرفت واقعی در فرهنگ و اندیشه و علم دست یافت.

در این میان کرسی آزاداندیشی بازیگری اصلی و عنصری تعیین‌کننده است. کرسی آزاداندیشی محفلی است برای گفتگوی آزادانه حول موضوعات مختلف. محفلی که با تمسک به آن حاکمیت فرهنگ آزاداندیشی محقق می‌گردد. دو مولفه اصلی شکل‌دهنده کرسی آزاداندیشی در دانشگاه‌ها محوریت دانشجویان در اظهار نظر و حاکم بودن فضای منطقی و عقلانی است. هر محفلی که در آن دانشجویان بتوانند حول یک موضوع مشخص با یکدیگر و در یک فضای آزاد، منطقی و اخلاق مدار، گفتگو کنند، مصداقی از یک کرسی آزاداندیشی است.

براین اساس، کرسی آزاداندیشی را نباید محصور در یک قالب خاص دانست. مناظره های تخصصی و غیرجنجالی، میزگرد های دانشجویی، تربیون های آزاد، حلقه های نقد و گفتگو، گرده های دوستانه در دانشکده و خوابگاه، کلاس های درس، و حتی محیط های مکتوب و مجازی و به طور کلی هر محفل گفتگویی می تواند مصداقی از کرسی آزاداندیشی باشد.

بر اساس آنچه گفته شد، برای تبدیل شدن آزاداندیشی به فرهنگ، کرسی های آزاداندیشی به عنوان یک وسیله، باید در موضوعات و قالب های مختلف پی در پی برگزار شود تا به گفتمان غالب فضای نخبگانی کشور تبدیل شود.

شیوه نامه ی برگزاری کرسی های آزاداندیشی به بیان شیوه های مختلف برگزاری کرسی های آزاداندیشی می پردازد. طبیعی است که بسیاری از برنامه هایی که برگزاری آن ها در فضای دانشگاه مرسوم بوده است از قبیل تربیون آزاد، مناظره دانشجویی و... در صورت دارا بودن مولفه های آزاداندیشی که در بالا ذکر شد، کرسی آزاداندیشی محسوب می شوند.

لازم به ذکر است تمامی مدل ها و قالب هایی که در این شیوه نامه ذکر می شود، به صورت واقعی در دانشگاه ها تجربه شده است.

نکته ی آخر اینکه کرسی های نظریه پردازی از مورد بحث این نوشتار خارج است. چرا که هدف و رسالت، مخاطب و همچنین متولی آن ها با کرسی های آزاداندیشی کاملاً متفاوت است.

قالب‌های برگزاری کرسی

۱. گفتگوی آزاد دانشجویی

این برنامه شباهت زیادی به تریبون آزاد دارد اما ساختارمندانه و منطقی. در این برنامه همه‌ی افراد می‌توانند برای اظهار نظر ثبت نام کنند و در مدت زمان مساوی به اظهار نظر درباره‌ی موضوع جلسه بپردازند.

مدیریت جلسه

یک نفر مسئول ثبت نام که در بین حضار است، داوطلبینی که قصد صحبت دارند را ثبت نام کرده و نام آن‌ها را به مجری برنامه می‌دهد. مجری نیز با رعایت نوبت، افراد را برای صحبت به جایگاه دعوت کرده. مجری وظیفه دارد در صورت خارج شدن از موضوع اصلی به افراد تذکر دهد. در واقع باید سیر بحث هدایت شود. طبیعتاً مجری باید روی موضوع مورد بحث، تسلط نسبی داشته باشد.

موضوع

در این جلسات باید بر روی موضوعات عمومی صحبت کرد. موضوعات عمومی شامل کلیه موضوعات فکری، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است که به همه دانشجویان مرتبط می شود و همه می توانند درباره آن اظهار نظر کنند.

ایده های جانبی:

۱- استفاده از نرم افزار مدیریت زمان و نمایش زمان صحبت هر فرد.

گفتگوی دوستانه دانشجویی
روابط دختر و پسر

امیرعلی اکبری	نام
مهندسی کامپیوتر	رشته
کارشناسی ۸۸	سطح

سفا گفتگو:
عمر: ۲۰ ساله
محل: تهران
تاریخ: ۱۳۹۸

5:00

به کرسی های آزاد اندیشی خوش آمدید

۲- استفاده از برگه نظر سنجی برای صحبت کنندگان و ارسال نتایج آن برای افراد.

فرم نظرخواهی از حاضرین در برنامه گفتگوی آزاد دانشجویی

ضمن تشکر از حضور و همراهی شما، لطفاً با پر کردن جدول زیر (اختصاص نمره‌ای بین ۱ و ۵ در هر شاخصه به هر گفتگوکننده)، باری‌گر گفتگوکنندگان در شناسایی نقاط ضعف و قوت شان باشید. نمره‌ای نهایی هر گفتگوکننده از دیدگاه حاضرین، به همراه پیشنهادات خاص حاضرین برای وی، به طور خصوصی - در اختیار وی قرار می‌گیرد. گشاده...

ردیف	نام گفتگوکننده	تلاش برای بیان موضوع	میزان تسلط بر موضوع	میزان تسلط بر بیان مطلب	میزان توانایی در پاسخگویی به سؤالات	پیشنهاد خاص به گفتگوکننده
۱						
۲						
۳						
۴						
۵						
۶						
۷						

میانگین کل گفتگوکنندگان	نمره شما	شاخصه
۴،۵۸	۳،۸۸	رعایت ادب و شئون اخلاقی
۳،۳۸	۲،۶۳	مستند و مستدل بودن صحبت‌ها
۳،۳۵	۲،۸۸	مفید و نو بودن صحبت‌ها
۳،۴۱	۳،۰	مرتبط بودن صحبت‌ها و پرهیز از حاشیه‌روی
۳،۳۸	۳،۱۳	روان بودن و جذابیت صحبت
	۲	تعداد دفعات صحبت
۳،۶۲	۳،۱۰	میانگین کل امتیازات

۳- نمایش اهم مباحث مطرح شده بر روی صفحه نمایش به صورت تیتروار

📍 مکان برگزاری

این برنامه را می‌توان در آمفی‌تئاتر و مسجد برگزار کرد. برگزاری این برنامه در فضای آزاد و یا صحن دانشگاه ممکن است تداومی کننده‌ی تریبون‌های آزاد و هیجانی باشد و نظم و منطق مطلوب، بر آن حاکم نشود.

📍 امتیازات

در این برنامه مشارکت دانشجویان بسیار بیشتر است و همه‌ی افراد می‌توانند اظهار نظر کنند و فرصتی برای محک زدن فکر و نظر بدنه‌ی دانشجویان است. همچنین اغلب دانشجویان برای اظهار نظر در جلسات پرجمعیت استرس دارند. این جلسات تمرینی است برای رفع این استرس.

❁ ۲. مناظره دانشجویی

در مناظره، موضوع گفتگو، یک موضوع دوقطبی است که بین دو موضع، مورد بحث و واکاوی قرار می‌گیرد. هر طرف از مناظره می‌تواند یک نفر یا چند نفر باشد. باید دقت داشت که این دو قطبی شدن، اخلاق و منطق حاکم بر جلسه را تحت الشعاع قرار ندهد. در این برنامه به دلیل اینکه افراد بحث کننده محدود هستند، بحث‌ها بهتر شکل می‌گیرد و کیفیت گفتگو بالاتر خواهد بود. در این برنامه می‌توان از نظرات سایر دانشجویان نیز بهره برد. به این صورت که بخشی از زمان پایانی جلسه به گفتگوی آزاد دانشجویان اختصاص داده شود و یا اینکه در اثنای مناظره، به

اقتضای محل بحث، فرصت صحبت کردن و اظهار نظر حضار نیز فراهم شود.

📌 مدیریت جلسه

مجری در این برنامه باید در ضمن تذکرات آیین نامه ای، از چارچوب بحث مراقبت کند و افراد را از حاشیه رفتن و پراکنده گویی برحذر دارد.

📌 موضوع

در این جلسات درباره موضوعات عمومی بحث کرد. اما می توان بحث های جزئی تر و تخصصی تر را نیز بسته به سطح مناظره کنندگان، ذیل بحث های عمومی مطرح کرد. از نرم افزار مدیریت زمان و نظرسنجی، در این مدل نیز می توان استفاده نمود.

🌟 ۳. میزگرد دانشجویی

معمولا میزگردهای متداول در فضای دانشگاه، مختص به اساتید است و کمتر این برنامه در بین دانشجویان و با استفاده از خود دانشجویان استفاده می شود. در حالیکه اجرای این الگو، برای دانشجویان نیز می تواند جذابیت داشته و به هویت بخشی آن ها کمک کند. در این الگو، موضوع گفتگوبه بیش از دو موضع شکسته شده و از جوانب بیشتری مورد بررسی قرار می گیرد. ویژگی اصلی این مدل، منطقی تر و آرام تر شدن فضای جلسه نسبت به مدل های دوقطبی و مناظره ای است. برای

موضوعات تخصصی مناسب‌تر است. به عنوان مثال در شرایطی که برگزاری مناظره منجر به ایجاد تشنج و کشمکش می‌شود، با برگزاری میزگرد و دعوت از افراد مختلف، این فضا متعادل می‌شود و از هیجان افراد برای مخالفت و یا موافقت با یک شخص یا موضع خاص کاسته می‌شود.

↓ مدیریت جلسه

مجری در این مدل، باید ضمن مواردی که در مدل‌های بالا ذکر شد، تلاش کند همه‌ی افراد در بحث مشارکت کنند و بحث دوطرفه نشود.

↓ موضوع

در این مدل، هم مباحث عمومی دانشجویی قابل طرح است و هم موضوعات تخصصی‌تر.

❁ ۴. کرسی نقد

این قالب شباهت زیادی به گفتگوی آزاد دارد. با این فرق که در این قالب، گفتگو حول نقد یک نظریه یا یک کتاب یا یک فیلم مشخص انجام می‌شود. به عنوان مثال از یک هفته قبل از برنامه، یک کتاب معرفی می‌شود، خلاصه‌ای از کتاب در اختیار همگان گذاشته می‌شود و در حین جلسه، دانشجویان این کتاب را نقد می‌کنند و به چالش می‌کشند. و یا اینکه یک فیلم پخش می‌شود و بعد از پخش فیلم، توسط خود دانشجویان نقد می‌شود.

ویژگی اصلی این مدل علاوه بر تخصصی‌تر شدن فضای گفتگو، ایجاد امکان نقد نظریه‌های رایج علمی در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و دیگر حوزه‌ها می‌باشد.

➤ مدیریت جلسه

مجری برنامه باید کارشناس باشد. به طوری که بتواند موضوع مورد نقد را به دانشجویان ارائه دهد و برای آن‌ها تشریح کند. بدیهی است که کارشناس برنامه باید بی‌طرفی خود را نسبت به موضوع مورد بحث نشان دهد.

❁ ۵. کرسی مطالبه‌گری

یکی از ارکان اساسی جمهوری اسلامی، مشارکت مردم در حاکمیت است. این مشارکت مصادیق مختلفی دارد که یکی از آن‌ها حرف زدن و اظهار نظر درباره مسائل کشور است. اینکه دانشجویان بینند یک تریبونی وجود دارد که می‌توانند حرف‌هایشان را درباره مسائل اساسی کشور و حتی مسائل دانشگاه خودشان مطرح کنند، این احساس مشارکت در وجودشان تقویت می‌شود.

از طرفی، مطالبه‌گری و حساس بودن به مسائل کشور، یکی از رسالت‌های دانشجویان است. او به دلیل آزادگی و نداشتن روحیه‌ی محافظه‌کاری، می‌تواند مطالبات مردم را فریاد بزند و به عنوان نماینده مردم، مسئولین را در قبال وظایف و تعهداتشان بازخواست کند.

کرسی مطالبه‌گری قالبی است جهت تحقق اهداف مذکور. در این مدل، موضوع کرسی، نقد عملکرد یکی از مسئولین دانشگاهی یا یکی از مسئولین کشور است.

در واقع برگزاری این مدل از آزاداندیشی یک گام مثبت در جهت تحقق آرمان آزاداندیشی و آن هم ترویج روحیه -ی نقدپذیری است.

📌 مدیریت جلسه

در ابتدای این جلسه، مجری مساله ی مورد بحث را طرح می کند. سپس دانشجویان به صورت آزاد، نظرات و سوالات خود را بیان می کنند و پس از آن مسئول یا مسئولین مدعو، پاسخ و نظرات خود را بیان می کنند. باید دقت داشت که جلسه باید صریح باشد و جنبه ی تشریفاتی پیدانکند.

📌 گستره ی موضوعات

علاوه بر مسائل کلان کشور، مسائل صنفی و دانشجویی مربوط به دانشگاه می تواند مورد بحث قرار گیرد. همچنین موضوعات تخصصی نیز می تواند در این جلسات مطرح شود. به عنوان مثال در رشته های فنی، مسائل مربوط به ارتباط صنعت و دانشگاه و فناوری های نوین، با حضور مسئولین و اساتید دانشگاه و دانشجویان بررسی شود.

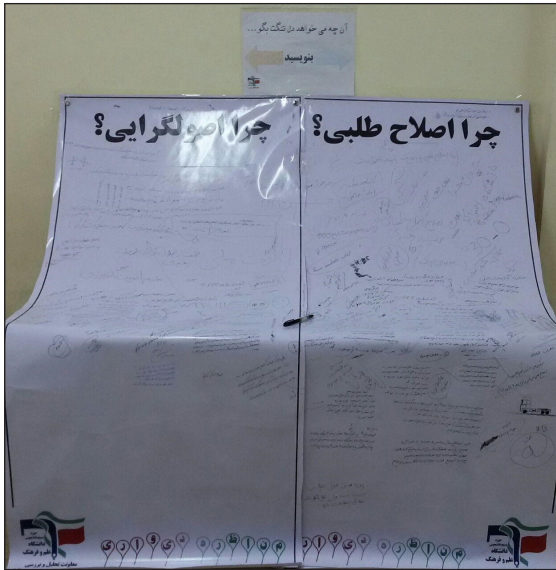
❁ ۶. کرسی مکتوب

کرسی مکتوب انواع و اقسام بسیار متنوعی دارد که در ادامه به چند نمونه از آن اشاره می شود.

▲ ۶،۱. مدل های عمومی: مدل هایی که در آن، همه می توانند اظهار نظر کنند؛

▲ ۶،۱،۱. دیوار جیغ: در این نمونه یک بورد، بنر سفید و... در محل

عمومی قرار داده می‌شود و بالای آن یک سوال نوشته می‌شود. همه‌ی افراد می‌توانند بر روی این صفحه‌ی بزرگ نظر و پاسخ خود را بنویسند.

نفر اول نظرش را روی مورد می نویسد. نفر دوم فرصت دارد تا پاسخ دهد. دوباره نوبت نفر اول می شود. به این ترتیب مورد به تدریج کامل می شود. این روش ممکن است چند هفته به طول بینجامد.

۷. جلسات گفتگوی تخصصی کوچک (پاتوق گفتگو)

مخاطب

این جلسات به صورت غیرعلنی برگزار می شود و تعداد شرکت کنندگان آن حداکثر ۱۵ نفر می باشد. که شامل ۲ گروه (حداکثر ۳ نفره) با دیدگاه‌های متفاوت به عنوان ۲ طرف بحث و ۷-۸ نفر (از طیف‌های مختلف) به عنوان بیننده‌ی بحث می باشد. به زبان ساده تر چند نفر دور هم جمع می شوند و به صورت چهره به چهره و بی حاشیه گفتگو می کنند.

موضوع

معمولاً در موضوعات سیاسی، بحث‌ها به جنجال و اختلاف کشیده می شود. به همین خاطر باید موضوعات مبنایی و فکری انتخاب شود تا در فضایی کاملاً منطقی و عقلانی بحث صورت گیرد.

مکان برگزاری

این برنامه می تواند در کلاس، سالن جلسات، دفتر تشکل و یا محیط آزاد برگزار شود.

طبیعی است افرادی باید انتخاب شوند که از نظر فکر و تحلیل قوت داشته باشند تا بتوانند بحث علمی و مفیدی داشته باشند. همین جلسه بهانه ای است تا دانشجویان به سمت مطالعه و تعمیق فکر بروند تا بتوانند در بحث ها شرکت کنند.

مزیت‌ها

برای برگزاری این جلسات نیازی به جمعیت حضار نیست و دغدغه عدم مشارکت اصلا وجود ندارد. افراد مشارکت‌کننده در بحث نیز از طیف‌های فکری گوناگون دعوت می‌شوند و به آن‌ها اطمینان داده می‌شود که جلسه، صرفاً گفتگوی صمیمانه است و هیچ تبعاتی در پی نخواهد داشت. همچنین به علت کم جمعیت بودن، فضا بسیار منطقی‌تر خواهد بود و بحث‌کنندگان به دنبال غلبه ظاهری بر نظر مخالفشان نیستند، بلکه به دنبال بحث منطقی هستند. دیگر اینکه هیچ هزینه و کار سنگین اجرایی ندارد. طبیعی است که اینگونه جلسات به علت بی‌حاشیه بودن، معمولاً با مخالفت و مانع‌تراشی مسئولین دانشگاه مواجه نخواهد شد.

برگزاری مستمر این جلسات علاوه بر ارتقای سطح فکری دانشجویان می‌تواند منجر به جذب دانشجویان فکری از طیف‌های مختلف و نزدیک شدن قلوب و اذهان شود.

۸. ساماندهی گفتگوهای غیر رسمی و گعده‌های دوستانه

برای تحقق آرمان آزاداندیشی، علاوه بر برگزاری جلسات رسمی، باید گفتگوی‌های غیر رسمی و صمیمانه را نیز ساماندهی کرد. شکل دادن گعده‌هایی درون خوابگاه‌ها، دانشکده‌ها و محیط‌های دوستانه می‌تواند به این فضا کمک کند.

در فضای رسمی، کسی که پشت‌تربون می‌رود، باید از موضع رسمی خود دفاع کند تا حیثیت او زیر سؤال نرود. حتی اگر مجبور باشد جایی خلاف واقع سخن بگوید. اما در محافل دوستانه و کم جمعیت این آسیب وجود ندارد.

این ایده باید توسط خود دانشجویان اجرا شود. در واقع همه‌ی افراد، زمان زیادی را مشغول بحث و گفتگو هستند. اما معمولاً از این فرصت‌ها استفاده نمی‌شود و به بطلت می‌گذرد و بحث فراتر از حواشی فلان مسابقه‌ی ورزشی یا زندگی شخصی فلان بازیگر نمی‌رود. در صورتیکه همین افراد در مسائل اساسی فکری و اعتقادی و بینشی باهم اختلاف نظر دارند و سوالات و ابهامات فراوانی در ذهنشان وجود دارد. با تشویق دانشجویان می‌توان به برگزاری این گردها کمک کرد. به عنوان مثال برگزاری مسابقه و... پیرامون بحث‌های خودمانی و...

ایده‌هایی برای برنامه‌های آزاداندیشانه

علاوه بر مدل‌هایی که در بالا به عنوان کرسی آزاداندیشی ذکر شد، مدل‌های فراوان دیگری وجود دارد که شاید تحت عنوان کرسی نگنجد، اما به ترویج این فضا بسیار کمک می‌کند. بلکه در بسیاری از موارد تاثیرگذاری آن‌ها از خود کرسی‌ها بیشتر خواهد بود. در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. کافه انتخابات

کافه انتخابات یک ایده جامع برای برنامه‌های نزدیک به انتخابات است. گفتگو و آزاداندیشی یکی از برنامه‌های کافه است. تفصیل این طرح در پیوست آمده است.

۲. جای سیاسی

می‌توان به بهانه‌ی پذیرایی با یک چای دانشجویان را دور یک میز و یا در یک مسیر پررفت و آمد جمع کرد و باب گفتگو و صحبت را باز کرد. خبرخوانی و تیتروخوانی به شیوه‌ی روزنامه فروش‌ها یکی از ایده‌های جذاب در کنار چای سیاسی می‌باشد.

۳. رادیو گفتگو

نرم افزارهایی وجود دارند که می‌تواند یک موج رادیویی محلی با بودجه محدود ایجاد کند و با یک فرکانس موقت در دسترس افراد موجود در محل قرار گیرد. بدین وسیله می‌توان قالبی نورا پیاده کرد. به این صورت که برنامه‌ای که در حال برگزاری است را به صورت پخش رادیویی در سطح دانشگاه تبلیغ کرد. و یا اینکه مستقلاً برنامه‌ای رادیویی تولید کرد.

۴. جلسات پایان نامه

دانشجویان تحصیلات تکمیلی که پایان نامه می‌نویسند، پس از اتمام پایان نامه و پیش از دفاع، می‌توانند پایان نامه‌ی خود را یا حداقل بخشی از آن را در معرض نقد دیگران قرار دهند. برای این کار کافی است که دانشجو، یک جلسه‌ی نقد برگزار کند و از دانشجویان و اساتید دعوت کند که در جلسه حاضر شوند و مباحثی که او در جلسه ارائه می‌دهد را نقد کنند. این کار علاوه بر اینکه حقیقتاً یک محفل آزاداندیشی است، باعث می‌شود که ایرادهای پایان نامه قبل از اینکه در جلسه دفاع نقد بشود، مشخص شده و اصلاح بشود. البته این کار را می‌توان در مراحل مختلف انجام پایان نامه - از انتخاب موضوع تا اتمام آن - انجام شود. باید توجه داشت که نقدها باید علمی و دقیق باشد و از ارائه نظرات غیر کارشناسی و علمی پرهیز شود. اگر اینگونه جلسات متداوم بشود، باعث غنی‌تر شدن پایان نامه‌ها خواهد شد. زیرا یکی از ضعف‌های فضای دانشگاه، کاربردی نبودن آن‌ها برای جامعه و حل مشکلات جامعه می‌باشد.

این پیشنهاد فقط برای دانشجویان نیست. اساتید نیز باید دانشجویان خود را به اینگونه جلسات ترغیب کنند و از برگزاری آن حمایت کنند.

❁ ۵. کلاس‌های عمومی

همه‌ی دانشجویان باید چندین واحد از دروس معارف و عمومی را بگذرانند. اما معمولاً از این کلاس‌ها استفاده وافی نمی‌شود و علیرغم صرف وقت زیاد دانشجویان و اساتید، سوالات و ابهامات فراوانی در حوزه‌های مختلف برای دانشجویان باقی می‌ماند. این کلاس‌ها نیز یکی از فرصت‌های طلایی برای پیاده کردن قابل‌آزاداندیشی می‌باشد. مشارکت حداکثری دانشجویان در بحث‌ها، باعث می‌شود مباحث مبتلابه و عینی آن‌ها مطرح شود و دروس بسیار کاربردی تر ارائه شود. البته این ایده در بسیاری از کلاس‌های درسی تخصصی نیز قابل اجرا می‌باشد که باعث رشد و بالندگی فضای دانشگاه و حرکت به سمت تولید علم می‌شود.

❁ ۶. صندلی‌های پراکنده

گفتگوی آزاد دانشجویی را می‌توان در فضای آزاد انجام داد و با قرار دادن صندلی‌هایی به صورت پراکنده که نماد آراء و نظرات متفاوت است، اشخاص مختلف را روی صندلی‌ها قرار داد و ایشان به گفتگو پردازند. نمونه‌ی عینی این مدل در برنامه تلویزیونی جیوگی (از شبکه دوم سیما) اجرا شده است.

۷. بحث در فضای مجازی

بحث هایی که در کرسی های آزاداندیشی مطرح می شوند، معمولاً فرصت نمی شود به سرانجام برسد و کامل شود. فضای مجازی بستری مناسب است برای ادامه دادن و پیگیری بحث ها. همچنین می توان مناظراتی کاملاً مجازی شکل داد. اما باید توجه داشت که با مدیریت صحیح گروه بحث، افراد شرکت کننده در بحث و همچنین سیر بحث کاملاً مشخص بوده و نظم حاکم باشد. نکته ی مهم این است که افراد بحث کننده باید در موضوع، کارشناس باشند و گرنه مانند انبوه گروه ها و اجتماعات مجازی دچار هرج و مرج می شود و کار کاملاً بیهوده و بلکه مضر خواهد بود. در صورت مدیریت صحیح و خوب شکل گرفتن بحث ها، می توان مباحث افراد را به صورت محتوای مکتوب منتشر کرد.

در پایان به چند نکته مهم اشاره می شود:

- ۱- روح حاکم بر همه ی مباحثی که گفته شد این است که از هر ظرفیتی برای ایجاد فضای گفتگو و حرکت به سمت آزاداندیشی استفاده کرد. نباید به قالب های گفته شده بسنده کرد و با خلاقیت خود، مدل بومی و متناسب با دانشگاه خودمان را تولید کنیم.
- ۲- آنچه که کرسی آزاداندیشی را از برنامه های هیجانی و پرهرج و مرج جدا می کند، حاکم بودن منطق است. یکی از مهم ترین عوامل حاکم بودن منطق، نظم داشتن جلسه است. نکته ی مهم این است که هر برنامه ای که می خواهیم برگزار کنیم، یک آیین نامه ی جامع برای آن تدوین کنیم تا چارچوب و حدود بحث ها مشخص شود. داشتن آیین نامه، هم راه را برای خودمان مشخص می کند و هم مخاطب

احساس می‌کند که این برنامه قاعده مند است و هر کس هر رفتاری خواست نمی‌تواند داشته باشد.

▲ ۳- یکی از مسائلی که برگزار کنندگان کرسی با آن مواجه هستند، مسأله‌ی استاد و داور برای حضور در کرسی است. اولاً حضور استاد اگر به عنوان جمع بندی مباحث و یا پاسخ به شبهات باقی مانده باشد، این ذبح روح آزاداندیشی است. چرا که جلسه‌ی آزاداندیشی باید کاملاً بی طرفانه باشد. اگر هم به عنوان داوری و امتیاز دهی به مطالب مطرح شده است، باز خلاف آزاداندیشی است. زیرا داور واقعی، عقل و ذهن حضار درون جلسه است و خود شنوندگان باید برای خودشان داوری کنند. (الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه). پس نقشی برای استاد در جلسه باقی نمی‌ماند بجز تذکرات آیین نامه‌ی ای و منطقی و هدایت قالبی بحث‌ها که این کار را هم مجری-کارشناس برنامه می‌تواند انجام دهد. به جای این کار، باید قبل و بعد از جلسه، از اساتید محترم استفاده کرد.

▲ ۴- آنچه که بیشتر از برگزاری یک برنامه‌ی خوب اهمیت دارد، تداوم و استمرار آن است. نباید به برنامه‌ها به عنوان جزیره‌های جداگانه نگاه کرد. بلکه تک تک آن‌ها قطعات یک پازل هستند که با وجود هم تکمیل می‌شوند. اگر برای کرسی‌ها نقش آموزشی و تربیتی نیز قائل باشیم- که صد در صد- اینگونه است، وقتی دانشجویان در خلال این گفتگوها رشد می‌کنند که گزاره‌های علمی و معرفتی مطرح شده، در ذهنشان ماندگار شود و این ممکن نیست مگر با استمرار.